

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А.С. МАКАРЕНКА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Статтю присвячено висвітленню педагогічних ідей А.С. Макаренка щодо сімейного виховання в контексті педагогічної підтримки дітей. Підкреслюється необхідність взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї з питань виховання дітей раннього віку.

Ключові слова: сімейне виховання, педагогічна підтримка, адаптація до дошкільного закладу, діти раннього віку.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті наголошує на створенні умов задля збереження та зміцнення фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я. Особливі труднощі у досягненні цієї мети виникають під час адаптації дитини до дошкільного навчального закладу, оскільки цей період у неї характеризується сильними стресовими переживаннями, емоційним напруженням, підвищеною вразливістю і чутливістю дитини до самої себе. Основним завданням вихователя в процесі адаптації дитини є виявлення індивідуальних труднощів або проблем, що виникають у неї в цей період, та спрямування своєї діяльності на їх усунення. Саме тому досить важливим є звернення до педагогічної підтримки як специфічного виду діяльності вихователя, що сприяє подоланню труднощів адаптаційного процесу та швидкому пристосуванню дитини до дошкільного навчального закладу.

Педагогічна підтримка дітей раннього віку неможлива без тісної взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу: батьків, дітей, вихователів, адміністрації ДНЗ. Взаємодія батьків та вихователів у навчально-виховному процесі дошкільного закладу являє собою систему взаємообумовлених контактів у єдності соціальних, психологічних і педагогічних зв'язків, де соціальна сторона передбачає результат педагогічної взаємодії, психологічна забезпечує механізм його здійснення, а педагогічна сторона створює те середовище, у рамках якого стає необхідним і можливим сам процес організації педагогічної взаємодії [1, с.6].

Питання взаємодій дошкільного навчального закладу та сім'ї знаходимо в полі зору сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників, а саме: О.Л. Кононко, Т.О. Маркової, О.П. Долінної, В.К. Котирло, В.С. Собкіна, К.М. Маріч, О.С. Євдокімової, Л.В. Свирської, В.Л. Сухар та ін. Значний інтерес до проблеми ролі сім'ї у вихованні дітей у руслі нашого дослідження мають педагогічні погляди видатного педагога-новатора XX століття Антона Семеновича Макаренка.

Метою статті є аналіз педагогічних ідей А.С. Макаренка щодо виховання дітей у сім'ї, які можна використати під час дослідження проблеми педагогічної підтримки дітей у процесі адаптації до умов дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Педагогічну підтримку можна розглядати як багатоаспектне поняття. Вона виступає як особлива сфера педагогічної діяльності; процес сумісного з дитиною визначення її інтересів та шляхів подолання проблем; спосіб організації педагогічної взаємодії педагога та дитини; принцип дії в педагогічному процесі; форма консультування дитини педагогом; педагогічна діяльність, яка забезпечує процеси становлення індивідуальності людини; превентивна і оперативна допомога у вирішенні індивідуальних проблем, які пов'язані з фізичним і психічним здоров'ям, успіхами у навчанні, спілкуванні з дорослими та однолітками, життєвим самовизнанням; особливий вид взаємодії, який сприяє подоланню труднощів девіантної поведінки; супровід дитини; принцип життя загальноосвітнього навчального закладу; взаємодія вихователя і вихованця, направлена на організацію простору у навчанні та вихованні. Результативність навчально-виховного процесу у багатьох випадках залежить від належним чином організованої педагогічної підтримки [6, с.60-61].

Педагогічна підтримка у контексті нашого дослідження є діяльністю педагога, яка спрямована на виявлення і подолання труднощів адаптаційного процесу дітей раннього віку та розвитку і формуванню їхньої особистості. Основним завданням вихователя на цьому етапі є створення належних умов для подолання дитиною чергової перепони, для розвитку інтелектуального, морального, емоційного, вольового потенціалу.

У педагогічній діяльності вихователя щодо впровадження педагогічної підтримки у навчально-виховний процес можна виділити два основні напрямки: безпосередній та опосередкований. Перший здійснюється педагогом під час безпосереднього спілкування та взаємодії з дітьми, які змінили соціальне оточення (новий заклад, група), або з групами дітей, які мають однакові проблеми в період адаптації. До опосередкованої педагогічної підтримки ми відносимо створення сприятливого середовища та роботу з батьками, діти яких адаптуються до дошкільного навчального закладу.

Особливу увагу в цей період слід звернути на тісну співпрацю працівників дошкільного закладу із сім'єю. Адже саме родина для дитини є першим соціальним інститутом, який поступово залучає її до праці, привчає до режиму дня, сприяє розвиткові мовлення та основних психічних процесів. Це основні умови успішної адаптації дитини раннього віку до дитячого садка. Пришвидшити адаптаційний процес можна завдяки педагогічній взаємодії батьків і вихователів та правильному підбору засобів виховного впливу (творів усної народної творчості і художньої літератури).

Велику увагу питанням виховання дітей у сім'ї надавав вітчизняний педагог Антон Семенович Макаренко. Він дуже високо оцінював значення раннього віку у формуванні всебічно розвиненої особистості, наголошуючи, що головні «основи виховання закладаються до п'яти років» [4].

Свою концепцію сімейного виховання педагог виклав у роботах „Книга для батьків” (1937 рік), „Лекції про виховання дітей”, які були надруковані вже після смерті автора (1940 рік), статтях та багатьох виступах. Цінність його книг полягає у тому, що вони допомагають формувати педагогічне мислення у батьків, розв'язувати складні етичні проблеми тощо. У своїх творах він розкрив роль сім'ї у вихованні дитини, особливості залучення її до трудової діяльності, дотримання режиму дня дошкільника і висвітлив значення творів усної народної творчості та дитячої літератури у привчанні дитини до праці, розвитку мовлення та психічних процесів.

Антон Семенович Макаренко говорив, що сім'я повинна бути тим місцем, де дитина змогла б знайти відповіді на всі питання, тому важливу роль відіграє її духовна, позитивна атмосфера, оскільки стосунки матері і батька завжди знаходяться на очах у дитини, вона наслідує своїх батьків, їх поведінку, манеру спілкування тощо. З цього приводу А.С. Макаренко писав: „Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли ви з нею розмовляєте або навчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома” [2, с.128]. Саме в родині дитина навчається правильному сприйняттю авторитету батька й матері. Сім'я глибоко впливає на фізичне й духовне життя дошкільника, здійснює соціалізацію (приспосовування до соціального оточення) особистості, в ній можливе вирішення всіх важливих педагогічних завдань.

Сім'я, яка є природним, першим колективом, з яким стикається дитина, в якому вона здобуває свій перший соціальний досвід, належить пріоритет у становленні особистості, вона має максимальні можливості для набуття дитиною знань, умінь і навичок, які необхідні їй у подальшому житті. Тому тісна співпраця вихователів дошкільного закладу з батьками в період адаптації її до нових умов є дуже важливою. Саме тому вони повинні стати відкритими для батьків, більше уваги приділяти їх освіті та вихованню, і це служитиме важливим чинником успішного розвитку і виховання дітей.

Педагог глибоко розкривав значення трудової діяльності як засобу виховання дітей дошкільного віку. У своїх творах він наголошував, що привчати дитину до праці необхідно з раннього віку: спочатку це відбуватиметься у формі гри, а вже згодом вона повинна ускладнюватися, відокремлюватися і стати самостійним видом діяльності. За допомогою правильно організованої гри можна виробити у дитини основні риси характеру: дисциплінованість, витривалість, акуратність, обов'язковість. Він підкреслював, що працьовитість і здатність до праці не закладені в дитині від природи, вони виховуються в ній поступово: починаючи з елементарних навичок самообслуговування, переходячи до господарсько-побутової діяль-

ності, догляду за куточком природи та формуючи навички ручної праці. Несформованість навичок самообслуговування та перших елементів господарсько-побутової праці можуть стати причинами важкої адаптації дитини до дошкільного закладу, уповільнити цей процес, та, насамперед, негативно вплинути на її особистісний розвиток.

Надзвичайно важливою умовою для формування особистості дитини А.С. Макаренко вважав дотримання продуманого, стійкого режиму в різних видах діяльності. Це дисциплінує дитину, виробляє у неї необхідні морально-етичні якості. Педагог наголошував: "Точний режим дня дитини – абсолютно необхідна умова виховання... З раннього віку діти мають бути привчені до точного часу і до точних меж поведінки" [4]. Тільки його дотримання всіма членами сім'ї стане важливим засобом виховання підростаючого покоління та головною умовою правильно поставленого сімейного виховання. Основною причиною важкого перебігу процесу адаптації у більшості дітей є несформованість у дитини поняття про режим дня або кардинальна його відмінність у часі та послідовності з режимом удома. У роботі з батьками вихователів необхідно наголошувати, що для профілактики труднощів адаптації потрібно поступово формувати звичку дотримуватися певного режиму дня в сім'ї.

Особливу роль у розвитку психічних процесів дітей, активізації мовлення, привчанні їх до праці, виховання у них важливих людських якостей А.С. Макаренко надавав такому заходу виховного впливу, як використання творів усної народної творчості (казок, потішок, забавлянок) і дитячої літератури, завдяки яким діти навчаються гуманному ставленню до всього живого, найкращим людським прагненням. Головною умовою вибору книги для дітей раннього віку педагог вважав відсутність у ній негативних подій і злих персонажів, тому він пропонував використовувати казки про тварин, які будуть наповнені позитивними емоціями, сміхом: "У нашій книзі має бути багато енергії, сміху, пустощів. Усе це прекрасні дитячі риси, що визначають силу характеру, його мажорність, його стійкість і колективізм. Наша дитяча книга має бути яскравою та життєрадісною" [3].

Народну творчість Антон Семенович Макаренко пропонував використовувати, привчаючи дітей до різних видів праці. Так, для формування навичок самообслуговування слід використовувати потішки та забавлянки, для навчання елементів господарсько-побутової та ручної праці – велику увагу приділяти казкам. Характер поведінки в нових умовах дошкільного закладу залежить від індивідуальних особливостей кожної дитини. Проте підбір разом з батьками творів малих фольклорних жанрів до різних режимних моментів (потішки та забавлянки під час гігієнічних процедур, вкладання спати, проведення гімнастик, фізичних вправ, одягання та роздягання тощо) створять позитивну, сприятливу атмосферу в дитячому садку та допоможуть дитині швидше адаптуватися до нього.

Висновки. Інтерес до проблеми педагогічної підтримки дітей у період адаптації до дошкільного навчального закладу дедалі більше зростає, оскільки труднощі адаптаційного процесу призводять до довготривалих порушень емоційного стану дошкільнят. Прихід до дошкільного закладу пов'язаний для дитини з сильними стресовими переживаннями, котрі необхідно пом'якшити спільними зусиллями сім'ї та педагогів. Своєчасність створення належних умов, правильно та вчасно організована робота вихователів із сім'єю – запорука повноцінного розвитку здорової з раннього віку дитини.

Безсумнівно, педагогічні ідеї Антона Семеновича Макаренка щодо виховання дітей у сім'ї варто використовувати в процесі впровадження педагогічної підтримки дітей у період адаптації до дошкільного навчального закладу, який завжди був і залишається важким не лише для дитини, але й для її родини. Організація психолого-педагогічної освіти батьків разом з об'єднаними зусиллями сім'ї і вихователів дитячого садка з питань дотримання режиму дня дитини й формування у неї основних трудових навичок полегшать адаптаційний процес та слугуватимуть швидшому пристосуванню дитини до нових умов, створять атмосферу взаємної підтримки та порозуміння.

Список використаних джерел

1. Евдокимов Е. С. Педагогическая поддержка семьи в воспитании дошкольника / Е. С. Евдокимов. – М. : ТЦ Сфера, 2008. – 96 с.
2. Макаренко А. С. Книга для родителей / Антон Семенович Макаренко. – М. : Правда, 1986. – 448 с.
3. Макаренко А. С. Воспитательное значение детской литературы // [Електронний ресурс] / Антон Семенович Макаренко. – Режим доступу: http://www.gramotey.com/?open_file=1269092208.
4. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей // [Електронний ресурс] / Антон Семенович Макаренко. – Режим доступу: http://antmakarenko.narod.ru/liter/vospm/vosp_det.htm.

5. Макаренко А. С. Методика організації виховального процесу / [Електронний ресурс] / Антон Семенович Макаренко. – Режим доступу: // <http://antmakarenko.narod.ru/liter/vospm/metod.htm>.

6. Педагогическая поддержка ребенка в образовании : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин, Е. А. Александрова и др.]; под ред. В. А. Сластины, И. А. Колесниковой; [науч. ред. Н.Б. Крылова]. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 288 с.

7. Стреш Л. В. Сходінки адаптації дітей раннього віку / Людмила Стреш. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013.

Бурсова С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Україна

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ А.С. МАКАРЕНКО В КОНТЕКСТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

Стаття присвячена освітленню педагогічних ідей А.С. Макаренка відносно сімейного виховання в контексті педагогічної підтримки дітей. Підкреслюється необхідність взаємодії дошкільного освітнього закладу та сім'ї по питаннях виховання дітей раннього віку.

Ключевые слова: *сімейне виховання, педагогічна підтримка, адаптація до дошкільного закладу, діти раннього віку.*

Bursova S.

V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Ukraine

TEACHING IDEAS AS MAKARENKO SUPPORT OF TO THE TEACHING YOUNG CHILDREN

The article describes the influence of the pedagogical ideas of A.S. Makarenko on family education in the context of pedagogical support of children. The necessity of interactions of the kindergarten and the family on young children's education is emphasized.

Keywords: *family education, pedagogical support, adaptation to a pre-school establishment, children of early age.*

УДК 37.011.31: 37.014.53

АНДРІЙ ВИПАСНЯК

Івано-Франківський державний коледж технологій та бізнесу

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА А.С. МАКАРЕНКА: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена актуальності методики виховання видатного педагога А.С. Макаренка в контексті поєднання співпраці сім'ї, школи та виробництва з метою всебічного та ефективного формування повноцінного громадянина-сім'янина, патріота, виховання молодого покоління – майбутнього нашої нації із врахуванням викликів третього тисячоліття, серед яких занепад моральності, цінності шлюбу, сім'ї та активне поширення споживацького типу мислення і способу життя.

Ключові слова: *Макаренко, методика виховання, суспільство, сім'я, школа.*

Постановка проблеми. Ми живемо в модернізованому суспільстві, де найважливішою цінністю є інформація: "Хто володіє інформацією, володіє світом!" Проте дуже актуальним є питання щодо наслідків інформатизації суспільства, адже вони різні. Важливе значення як для дорослих, так і дітей має пошук необхідних довідково-енциклопедичних матеріалів з різних галузей. Але поряд із цими навчальними і науковими матеріалами, які справді необхідні кожній людині, що навчається чи збагачує свій інтелект, через Інтернет-ресурс поширюється багато негативної інформації, яка навіть для дорослих є небезпечною, а в дітей викликає психологічні стреси, відхилення, формує викривлену інформацію про суспільство. Надмірна і безконтрольна інформованість суспільства саме через Інтернет, посилила ряд криміногенних факторів: збільшення порнографії взагалі й дитячої зокрема, торгівлю